

**Rozhovor s arm. gen. Ing. Karlem Pezlem
ve Praze 11. listopadu 2003**

Karel Sieber (KS): Začal bych tou otázkou, jak jsem naznačil, jestli byste mohl – nechci, abyste říkal svůj úplný životopis, ale jestli byste mohl jenom zrekapitulovat hlavní body vaší kariéry.

arm. gen. Ing. Karel Pezl (KP): Takže můžeme začít?

Já jsem vstoupil do armády dobrovolně v roce 1946. Absolvoval jsem Vojenskou akademii v Hranicích v roce 1948, kde jsem potom zůstal jako velitel čety, roty akademiků a učitel taktiky střelby až do roku 1951, kdy jsem odešel na Vysokou vojenskou školu v Praze. Po jejím absolvování v roce 1953 jsem nastoupil jako náčelník operačního oddělení 1. mechanizované divize ve Slaném, odtud krátce na 8. mechanizovanou divizi v Kolíně. A potom jsem byl ustanoven do funkce náčelníka operačního oddělení II. armádního sboru v Písku. Z Písku jsem odešel na tehdejší velitelství I. vojenského okruhu v Praze. To je tam, kde je dneska Poslanecká sněmovna. V kanceláři, kde jsem byl, je dneska předseda, ale v upravené a jiné.

Odtud, když byly založeny armády, jsem odešel jako náčelník operačního oddělení 1. armády do Příbrami a z Příbrami pak jsem odešel na generální štáb, na náčelníka oddělení operační přípravy generálního štábu. Tam asi končí období, které zkoumáte. Pak jsem byl jenom na hlavní správě pozemního vojska a zpátky na generální štáb. A odtud jsem odešel do civilu, po vstupu sovětských vojsk sem.

KS: Jistě. Jenom jestli můžu pro upřesnění – kdy přesně jste byl na té 1. armádě a kdy jste nastoupil na to oddělení operační přípravy?

KP: Vojenskou knížku sebou nemám, ale od založení 1. armády jsem tam byl hned od samého počátku.

KS: To jest od roku 1958?

KP: 1958? Je to možné. Zhruba asi po pěti letech jsem odešel na generální štáb.

Takže to je asi moje vojenská kariéra do té doby.

Generální štáb v té době, operační správa byla nositelem operačního plánování, které bylo jednoznačně direktivně dáno velitelstvím Varšavské smlouvy. Ovšem štáb Varšavské smlouvy byl pouze průchozí článek pro realizaci strategických plánů generálního štábu Sovětské armády na evropském válčišti. To je třeba podotknout – skutečně průchozí článek, který snad měl na vnější vzhled reprezentovat určité podílíctví členských států Varšavské smlouvy na společném operačním strategickém zájmu. Ale jednoznačně to bylo pouze předávání direktivy generálního štábu, hlavní správy operační generálního štábu Sovětské armády. Tomu byly samozřejmě podřízeny všechny úkoly, které z toho vyplývaly pro výstavbu ozbrojených sil, které byly v tomto směru direktivně dány a byly podřízeny záměru vedení operací na evropském válčišti. To se týkalo velikosti vojsk, počtu divizí mírových a jejich mobilizačních rozvinutí. Týkalo se to vlastní struktury jednotlivých stupňů řízení, to znamená například z československé armády byl vytvořen front, což byla taková specifika, která v jiných armádách nebyla tímto způsobem tradována. A samozřejmě tomu odpovídala výzbroj, její postupná modernizace, odpovídala tomu operační příprava velitelů štábů, vojsk a tedy i roční plány výstavby a výcviku, které byly stanoveny direktivou Varšavské smlouvy. Tyto základní strategicko operační dokumenty byly politického charakteru, byly formálně každoročně přijímány na zasedání nejvyšších představitelů Varšavské smlouvy. A zhruba vždycky existoval takový rituál, že hlavní velitel Varšavské smlouvy objížděl všechny politické představitele jednotlivých členských států před vlastním projednáním těchto direktiv a dohodl s nimi politicky základní výrazné, významné kroky, které měly být uskutečněny v následujícím období. A ty se týkaly především, kolik vojska kde chybí, jakou výzbroj nakoupit, to byly řekl bych domluvené nákupy techniky ze Sovětského svazu, eventuelně závazky, které republika tenkrát přijímala ve vlastní výrobě

technické základně zbrojního průmyslu pro ostatní státy. A byly zde stanoveny základní úkoly velkých strategicko operačních cvičení spojeneckého charakteru a základní úkoly pro přípravu vojsk, především byly definovány jako určitý charakteristický způsob na jaké operace, jakými vojsky, v jakých etapách se připravovat.

V dlouhodobějším výhledu byly připraveny záměry, jak v nejbližších dvou, pěti letech ta armáda se měla rozvíjet, směrem k určité modernizaci, jak struktur, tak i výzbroje. To našlo odezvu v plánování státu, v rozpočtu a v závazcích, které z toho vyplývaly, tak aby nákupy, výcvik, eventuelně určité reformy byly finančně zabezpečeny. To byl asi zhruba asi tak ten rituál, který kolem toho systému panoval.

Jedním z důležitých faktorů bylo i strategicko operační plánování, které bylo vydáváno strategickou směrnicí hlavního velení Varšavské smlouvy, s konkrétními úkoly pro československou armádu. Kde byly stanoveny cíle operace, hlavní údaje o charakteru, to znamená směry operačního zasazení, pásma činnosti, ve kterých Československý front měl útočit, základní dimenze operací, které byly stanoveny nějakým bližším úkolem pro front, jeho základní materiálně technické zabezpečení a údaje pro organizaci a systém velení a řízení.

Na základě této strategické směrnice generální štáb organizoval cestou náčelníka generálního štábu jako nositele, který byl zodpovědný za realizaci této směrnice, její plánování v československé armádě. To bylo omezeno na vybraný okruh lidí, jak na operační správě, tak na operačních správách ve velení, to byli řekl bych šéfové oddělení, operační přípravy, letectva. Ten počet byl omezen. Na některých základních úkolech plánování se potom podíleli i základní skupiny asi pěti lidí z armád, kteří zpracovávali operační zámysl, který byl přijat. A na základě toho generální štáb připravil návrh způsobu řešení strategického záměru a síly a prostředky, zvolil uskupení, výchozí sestavu, způsob zaujetí výchozí sestavy, vytvoření sledů, stanovil úkoly pro jednotlivé armády a pro jednotlivé druhy vojsk podřízené přímo frontovému velení, tedy především letectvu, raketovému vojsku a operačnímu sledu. A takto připravený plán operace, nejdříve záměr operace byl dokládán na generálním štábu náčelníkovi generálního štábu a ministru obrany. Poté, po příslušných korekcích, připomínkách a tak dále, byl tento dokument rozpracován do potřebných podrobností, které takový plán na té strategické úrovni má. Záměr a realizace tohoto úkolu byly zpravidla potom dokladovány náčelníkem generálního štábu a úzkou skupinou lidí na Spojeném velení. Po schválení tohoto záměru štáb přistupoval k rozplánování operace, to znamená podrobnější její plán z frontového měřítka, z armádního měřítka, druhů vojsk, týlu. Poté byl předložen Radě obrany státu. Ta už ho neschvalovala, ta s ním jenom vyslovovala souhlas, poněvadž schválen byl Varšavskou smlouvou. Způsob určité reálnosti toho plánu byl potom zdokumentován rozpracováním na nižší stupně, do prováděcí operační dokumentace, která měla zvláštní charakter. Všecko bylo přísně tajné zvláštní důležitosti. Rozpracovaná dokumentace byla podle zvláštních směrnic o utajení a zacházení s operační dokumentací zapečetěna a uložena v místě, které k tomu bylo určeno, vydány příslušné signály a schváleno zahájení přípravy infrastruktury, to znamená jak velitelských stanovišť, spojení s nimi, vytváření zásob na strategické úrovni, provádění přípravy na komunikacích, na železnicích.

Prostě byl dováděn do určitého systému, který by umožňoval jeho realizaci. A v rámci řekl bych takových těch nejtypičtějších úkolů, které z této operace vyplývaly, byla usměrňována příprava velitelů štábů a vojsk.

Tak to je asi tak k tomu, jak to probíhalo všecko, v tom systému. Tak, teď se ptejte.

KS: V roce 1958 je zrušen 1. vojenský okruh a nahrazen 1. a 4. armádou – jaké byly důvody téhle reformy? Někdy se říká, že to souvisí s příchodem jaderných zbraní do výzbroje, jak na straně protivníka, tak na straně Varšavské smlouvy.

KP: Takhle – okruh byl spíš taková instituce zabezpečující mírový chod a mobilizační rozvinutí, nebyl orientován na přímé řízení a velení vojskům na strategické úrovni. K tomu nebyl nikdy vybaven příslušnými silami, neměl k tomu spojovací útvary, jeho vztah k letectvu nebyl natolik přímý. Jednalo se o to vybudovat takové velení, které odpovídá tomu frontovému

charakteru, to jest operační velení na stupni frontu a operační svazy armádního typu, které ve své struktuře a výzbroji měly takové síly, které byly schopny plnit operační úkol. Front byl schopen koordinovat činnost těchto operačních svazů armádního typu, měl dostatečnou zálohu – ne druhý sled, spíše záloha – a byl připraven de facto řídit operaci. Zatímco v průběhu této operace se předpokládalo, že teritoriální velení bude mít za úkol, ta druhá část nevyčleněná do frontového svazu že bude mít za úkol doplňování vojsk jak bojovými útvary, materiálem a řešením úkolů, které jsou spojeny s obranou a ochranou teritoria.

KS: Zmínil jste to specifikum Československa, že v případě války by se Československá lidová armáda změnila v Československý front. Což v jiných zemích nebylo ...

KP: Ne, nebylo.

KS: ... v Československu nebyly sovětské jednotky

KP: Na severu v NDR byla skupina sovětských vojsk, v Maďarsku byla skupina sovětských vojsk, v Polsku byla skupina sovětských vojsk ... Nejsilnější uskupení bylo v NDR. Bylo to asi dvaadvacet divízi, tak to byla obrovská síla, na tom základním strategickém směru Berlín – Paříž.

V tom bylo to specifické postavení Československa. Ostatní svým způsobem byly na podružných směrech, vytvářely druhé sledy, s jejich zasazením se počítalo až v průběhu operací.

KS: Co byla ta příčina, že Československo mělo takové speciální postavení? Bylo to proto, že jsme nebyli na tom hlavním směru nebo ...?

KP: Tak hlavní důvod byl, že Československo v té době byla jediná země Varšavské smlouvy, kde nebyla sovětská vojska. A provedení nějakého manévru, který by umožnil vyvedení takového uskupení, které byla schopna 1. a 4. armáda de facto s tím první sledem vytvořit, znamenalo přípravné období řádově několika měsíců, to znamená ztráta strategického překvapení na válčisti. A v té době to všechno viselo na vlásku té minutové jaderné pohotovosti. Jestliže do pětáctyřiceti minut byla možnost oboustranně provedení jaderných úderů nebo vstřícných jaderných úderů – to byl takový ten šlágr tehdejší doby strategický, kdo to dřív zjistí, kdo dřív udeří a kdo dřív je schopen využít toho momentu. Okolo toho se točila strategie jak NATO, tak Varšavské smlouvy. Rozhodující byly jaderné zbraně a ani ne tak na tom válčisti, jako ty strategické, to znamená na letounech, které byly ve vzduchu, jaderné ponorky, které byly na oceánských plavbách. Ty byly řekl bych nositeli jak toho deterentu, tak možného vydírání.

KS: Zmínil jste tady štáb Spojeného velení a jeho roli jako přenašeče rozhodnutí sovětského generálního štábu. Generálporučík Raichl, se kterým už byl taky pořízen rozhovor, upozorňuje na to, že on byl vlastně teprve tím prvním československým zástupcem až od roku 1967, že vlastně do té doby byl štáb Spojeného velení ...

KP: ... byl štáb ruský, že ano. Pak už dělali takový ústupek, že do toho štábu byli vysláni do jednotlivých oddělení jednotliví pracovníci, kteří se tam samozřejmě ztratili a neměli žádnou váhu. A byli v tom štábu představitelé jednotlivých států jako vojenští představitelé, kteří na těch strategických úrovních byli zase řekl bych styčnými orgány, které měly snad zprostředkovávat vzájemné informace, které doplňovaly hlavní direktivy.

KS: Takže vlastně přes ně to jednání nešlo. Když probíhalo to základní jednání o zásadních změnách, tak to šlo přímo na té úrovni ...

KP: ... na generální štáb. Generální štáb tenkrát hrál výraznější úlohu, ne to ministerstvo. Rozhodující úlohu hráli ... hlavní velitel Varšavské smlouvy, politbyro příslušné země, štáb Varšavské smlouvy, generální štáby. To byla silnější vazba než na ministerstva. Ale to odpovídalo kompetencím a silám, strukturám a možnostem řízení a velení.

KS: Jenom mě na téhle věci překvapuje, že – alespoň pokud vím – jako velitel toho Československého frontu v případě války byl válečně predestinován ...

KP: Janko.¹

KS: ... Janko právě. Který nebyl na štábu, který byl první náměstek.

KP: Nejdřív frontový štáb v původním složení, v této etapě, byl vytvářen především z generálního štábu plus nějaká ta osobnost. On byl dán jako osobnost. On byl vždycky spíš taktik než operatér a stratég. Bylo to vidět na velkých cvičeních na evropském válčisti, on vždycky s tím svým tankovým plukem by „ten úder provedl takto“ ... Ale to je míra poznamenanosti tím, co člověk dělal předtím a čemu rozumí.

KS: Tak určitě jeho válečné zkušenosti ...

KP: Určitě.

KS: Zmínil jste tu otázku finančního zabezpečení. Často se říká, že za nepřítomnost sovětských vojsk Československo platilo zvýšenými závazky vůči Spojenému velení, že českoslovenští představitelé příliš ustoupili nárokům na velikost československé armády. Je to pravda?

KP: To bylo enormní, ta velikost té armády byla enormní.

Jestli to bylo způsobeno pouze tím, tou obavou, že kdyby se to neudělalo, že by sem ti Sověti přišli – myslím, že to byla taková přirozená nátlaková síla, která byla v pozadí, která zřejmě nikdy nebyla otevřeně vyřčena. Ale stačilo dát určité pochybnosti.

De facto v té době co bylo jediné, byla spolupráce se speciálními jednotkami sovětskými, které byly umístěny ale v NDR. To byla speciální brigáda, která vlastnila jaderné hlavice a dělala jejich montáž. Tak ty jediné vstupovaly do sestavy. A potom zvláštní jednotky VČ², utajeného velení, které byly přiděleny potom štábům, armádám, frontu. Ale to bylo nezávislé spojení. Mimo to operační svazy měly své vlastní spojení, šifrového charakteru. Ale to bylo od hlavního velení, které šlo až do Moskvy. Odkud [úsměv] mohl Stalin zavolat do divize, do armády.

KS: Hovořili jsme o tom omezeném počtu lidí, kteří byli seznámeni s operačním plánováním. Překvapil mě rozhovor s generálporučíkem Činčárem, protože on, který byl potom náměstkem v sedmdesátých letech a předtím dělal u Vitanovského zástupce náčelníka operační správy pro letectvo, on si stěžoval, že neměl přístup, když byl zástupce náčelníka správy.

KP: S každým novým operačním plánem byla vydána zvláštní směrnice, která zabezpečovala úroveň utajení celé té práce, celé dokumentace, operační maskování, které s tím bylo spojeno, klamání a já nevím co všechno možné. Na každou operaci byl tedy i stanoven rozsah lidí, rozsah zpracování, rozsah speciálních opatření, která s tím byla spojena.

KS: Zmiňoval jste Radu obrany státu. Já si nejsem jistý, jestli už v šedesátých letech ten orgán existuje. Nefunguje tehdy ještě jen vojenská komise obrany ÚV KSČ? Namísto té Rady obrany státu?

KP: Vojenská komise, já myslím, že fungovala nezávisle na ROS. Přesně vám to neřeknu. Vojenská komise byl čistě politický orgán, kde možná byl přizván buď ministr nebo náčelník generálního štábu. Rada obrany státu ... byla. Určitě, protože i v té době na generálním štábu bylo i zvláštní oddělení, které se o Radu obrany státu staralo. Neručím za posun – jestli 1962 nebo 1964 nebo kdy ... Ale v té době existovala Rada obrany státu a na generálním štábu, na operační správě, bylo zvláštní oddělení, které mělo přímo styk na Radu obrany státu. Byl to orgán Rady obrany státu, jeho výkonný sekretariát, který připravoval materiály, organizoval jednání, vyhodnocení, úkoly kontroloval a tak dále. Čili to byl výkonný orgán předsedy Rady obrany státu.

KS: Vzpomněl byste si na ten asi nejkrizovější okamžik – na karibskou krizi? Na ty bezprostřední dny. Jak tehdy v té době se to odrazilo v československé armádě?

KP: V té době, pokud se pamatuju, se samotným zahájením té krize došlo v určitém období k úpravě operačních dokumentů. Poněvadž byla doba, kdy dokumenty se zpracovaly, zapečetily

¹ Vladimír Janko vystudoval před válkou akademii v Hranicích, zastával řadu velitelských funkcí ve velení tankového vojska Svobodovy armády. V letech 1950 – 1956 zastával jako generálporučík funkci velitele tankového vojska, v letech 1958 – 1968 byl generálplukovník Janko I. náměstkem ministra národní obrany. V roce 1968 spáchal sebevraždu po odhalení tzv. generálského puče a po emigraci generála Jana Šejny.

² Jednotky zabezpečující *vysokocastotnoje* (vysokofrekvenční) spojení.

a uložily v trezoru. Normální život probíhal dál. A přišla karibská krize. Čili nastalo období vytáhnout ty plány, prověřit jejich reálnost se stavem, se schopností, některé změny vždycky byly ve struktuře, v lidech, ve výzbroji a v čem možném. A tady speciálně v té době, pokud se pamatuju, největší malér byl ve frekvenčním pásmu. Tam se předělával celý radiový systém. Čili to znamenalo jít do veškeré dokumentace a předělat jí v té části zabezpečení velení a řízení. Dokumentace se předělala, některé plány se doplnily a upravily a štáby byly připraveny ve vyšším stupni pohotovosti. V určité etapě byly provedeny některé operační přesuny, 1. tankové divize byla vyvedena, 13. tanková divize byla, pokud se pamatuju, vyvedena do prostoru Doupova jako předsunutá divize, čímž se zvýšilo prvosledové naplnění. V jedné etapě štáby armád zaujaly velitelská stanoviště – ne ta hlavní pro operaci, ale blízká jim. Bylo aktivováno spojení – to byl celý systém, protože ministerstvo spojů tenkrát de facto se stávalo v takovém období orgánem válečného charakteru. Aktivovala se různá vedení, různá vedení se blokovala, prováděly se některé frekvenční manévry na dálkových spojích, vyčleňovaly se zvláštní linky. Probíhala opatření samozřejmě ve státních hmotných rezervách, prováděla se opatření na doplnění zásob, připravovala se některá speciální mobilizační urychlení a to se týkalo zejména zvláštních jednotek – to byly zejména takzvané S-útvary, které byly předurčeny pro zabezpečení leteckého manévru sovětského letectva na polní letiště a byly spojeny tedy i s přesunem našeho letectva na polní operační letiště. Takže řekl bych, bylo to trochu na kahánku, štáby byly zakopané, všecko v zemi ...

KS: Pojdme přímo k tomu textu operačního plánu z roku 1964. On už o něm hovořil generálporučík Vitanovský³ v rozhovoru, který dával na začátku devadesátých let. Tam asi hlavní věc, která člověk tak nějak uhodí do očí, je tempo toho postupu. Tam se počítá v sedmi dnech vedení válečných operací ...

KP: ... na Rýn.

KS: ... linie Dijon. A po devíti dnech až na Lyon. To je úžasné tempo.

KP: Tak ... samozřejmě je to úžasné tempo, které bylo dáno za předpokladu předstihujícího jaderného úderu. A silných jaderných úderů i v průběhu operace. Jak dalece by to bylo reálné ... těžko si lze představit i dneska. Ten terén není nějaký zrovna vhodný pro taková rychlá tempa. Ale to množství jaderných úderů a to uskupení tanků, které i za předpokladu velkých ztrát, velkých ztrát na válčišti. Člověk chápe obavy, které v tom směru na straně NATO dodneška jsou připomínány. Československý front – asi 4 800 tanků, jenom na takovém kousku tady [ukazuje na mapě úsek československo-západoněmecké hranice] a tady nahoře dvaadvacet divizí, z toho dvě třetiny byly tankových. Skupina sovětských vojsk v NDR byla skupina, která byla vždycky vyzbrojována nejmodernější technikou – to, co průmysl sovětský udělal, tak první šlo tam, jak tanky, tak rakety, spojovací technika. Takže řekl bych to bylo ... drtivé a za určitých předpokladů mohlo vést k rychlejším tempům, protože hlavní sklady strategických záloh pro evropské válčiště byly na rozhraní Francie – Německa a představovaly nezbytnost vzdušného i námořního přesunu sil z Ameriky. A kvůli tomu to tempo bylo tak vysoké, aby došlo k určitému předstihu, než ty síly by sem přišly.

KS: Takže se to dá chápat tak, že devět dnů odpovídá té snaze dostat to pod tu konstantu deseti dnů, během kterých se sem měla přesunout americká vojska.

KP: [kýve]

KS: Tam asi hlavní problém je příhraniční sražení v prostoru Šumavy a Českého lesa. Tam se na první den, na D1 počítá asi šedesátikilometrový postup.

³ Václav Vitanovský (1916 – 1996) působil v letech 1956 – 1959 jako náčelník operačního oddělení operační správy Generálního štábu ČSLA. Poté v letech 1959 – 1960 zastával funkci zástupce náčelníka operační správy a v letech 1960 – 1966 funkci náčelníka operační správy. V letech 1966 – 1968 byl už vhodností generálporučíka zástupcem náčelníka generálního štábu a předsedou komise pro rozvoj velení. Po nástupu ministra Džúra byl odvolán a pracoval jako samostatný vědecký pracovník u sekretariátu ministra národní obrany. Před nuceným odchodem do zálohy v roce 1971 byl pracovníkem komise pro vybudování branného systému ČSSR.

KP: Asi na tu dálku, pokud se nemýlím.

KS: Nebyla tam obava, že bude možné to obtížné pásmo příhraničního sražení ze strany protivníka nějak třeba zaminovat jaderně nebo jinak zabezpečit?

KP: Nevím, s těmi jadernými minami – ne že by se s nimi neoperovalo, ne že by se s nimi nepočítalo, ale reálně by to asi bylo obtížné. Za prvé ta účinnost není tak veliká, nemohlo by to být zase celoplošné, aby tam byly stovky jaderných min, takže tam pořád byly prostory pro obchvaty a určitý manévr. Samozřejmě to pohraničí obtížné bylo, jedna z nejsložitějších etap té operace.

Tady byl takový zvláštní charakter, který byl dán těmi hranicemi NDR [ukazuje na mapě], které de facto vysunovaly sovětskou skupinu vojsk asi na dvě stě kilometrů před vlastní linií čela Československého frontu a tím trvale vytvářely úhrozbu do boku uskupení, které by tady se mohlo formovat. Vytvářely se určité předpoklady obkličovací operace už v těch prvních etapách.

KS: Takže oni by vlastně poutali ten VII. armádní sbor v Západním Německu a na nás by zbyl ten druhý.

KP: [kýve] No.

KS: Tenhle plán počítá se zasazením 130 jaderných hlavic a jaderných bomb během těch sedmi, osmi dnů té operace. To je docela velké množství ...

KP: Jo.

KS: ... bylo by ještě vůbec v té fázi možno ještě nějak vést ty operace? Protože ty následky radioaktivního záření jsou ohromné.

KP: Myslím, že už jsem se o tom zmínil, že ta představa se vymyká i dnešnímu možnému pochopení. Většina toho byly malé jaderné pumy určené pro letectvo, pro boj s přicházejícími zálohami, pro vstřícný úder. Po překročení pohraničního prostoru se počítalo s více dynamickou operací, která by už nemusela vytvářet vždy souvislé fronty, kdy hlavní pozornost je věnována přicházejícím zálohám.

Toho letectva tady bylo taky naseto. Za předpokladu, že by sovětské letectvo zaujalo asi dvanáct operačních letišť. Naše letectvo bylo silné, asi 750 bojových letounů.

KS: Ty letecké jaderné údery – ty by provádělo jenom to sovětské letectvo? Nebo i naše?

KP: Jo. Su-7BM.⁴ Ty byly speciálně pro to určené. Oni byli na to i vycvičení – to byly takové ty údery – on nalétával, šel do výšky, ve výšce odvrhával a dělal potom takový [ukazuje] zvrát nazpět. To byla taková cvičení, na odvoz těch pum. Samozřejmě, že necvičili s těmi pumami.

KS: Jistě. Byly vůbec na československém území ty jaderné hlavice? My máme teď tu smlouvu z roku 1965 ...

KP: Později, za Štrougala, jak se dával ten souhlas, jak se vybudovala ta tři stanoviště.

KS: To bylo v rámci té akce „Javory“.

KP: Jo.

KS: Tam právě není jasné – v roce 1965 je smlouva uzavřena, ty sklady se staví, ale není pořád jasné, kdy se vlastně dostavěly. Je tam možnost vlastně ... existují určité indicie, že ta stavba byla určitým způsobem protahována z československé strany.

KP: To vám neřeknu. ... Nevím, to by byla asi nějaká mimořádná iniciativa, politicky by si to asi nikdo nedovolil, žádný takový pokyn by nedal. Vojáci v té době, poněvadž měli peníze na ty akce, tak to byli schopní zabezpečovat. Tady byly projektové ústavy, vojenské stavební jednotky, byly stavební prapory a všecko možné, takže tam nebyl problém udělat bunkry na letištích, v historicky krátké době.

⁴ Podle vzpomínek generálporučíka Sochora, velitele 10. letecké armády v letech 1986 – 1990, se letoun Su-7BM jako první nadzvukový letoun objevil v československém letectvu v roce 1964. Ladislav Sochor: *Vzhůru do oblak*. Československé letectvo v letech 1948 – 1989. Erika, Praha 2002, str. 41. Například ve výzbroji 20. stíhacího bombardovacího leteckého pluku (20. sbolp) v Náměšti nad Oslavou nahrazovaly letouny Su-7BM od července 1965 letouny Mig-15SB. V letech 1987 – 1990 proběhlo nahrazení letounů Su-7BM letouny Su-22.

KS: Zatím na ten plán, který byl zveřejněn, reagovali někteří generálové z jiných zemí. Generál Deim, který působil v osmdesátých letech ve východoněmecké armádě, mimo jiné jako argument, proč podle něj ten plán není zcela autentický nebo proč má nad ním nějaké pochybnosti, uvádí, že v nadpisu se v tom ruském originálu pro překlad toho termínu „Plán použití československé armády ...“, používá termín *plan ispolzovanija* místo podle něj případnějšího termínu *plan primenija*. Myslíte, že to je ...?

KP: Já nevím, v každém případě by to byla hra se slovíčky. Ten fakt vytvořit z československé armády první strategický sled frontu na evropském válčišti, to byl politický záměr. Jestli *ispolzovanija* nebo *primenenija*, to už bylo jedno.

KS: Vy jste mluvil o tom, že byly i jiné varianty toho operačního plánu. Byla taky nějaká varianta čistě ...?

KP: ... obranná. Taky.

KS: Jak to vypadalo? S čím počítala? Pozoruhodné je, že v žádné z těch obranných variant se nepočítá skutečně s obranou, tam je plánován ústup maximálně po Plzeň, maximálně po Vltavu a pak vždy následuje drtivé odražení protivníka a postup vpřed.

KP: To odpovídá všem těm strategiím, předního nasazení, tak jak se všechny časem nazývaly, vstřícných úderů a tak dále. Já bych řekl, že ta první etapa obranného plánování byla dána mírou politické důvěry v československé politické vedení. Čili v té době, kdy se říkalo: „Ještě, chlapi, jste nedozráli pro ten světový proletářský internacionalismus, tak vám dáme možnost plánovat tu obrannou operaci.“ Ta operace řekl bych ... byla tak asi plánována do polovičky Čechy, po tu čáru Vltava, Labe, kde se mohlo připustit i určité vniknutí na území, které by ale bylo likvidováno silným protiúderným uskupením.

KS: V souvislosti s tou Vltavou jsem narazil v dokumentech Archívu ÚV KSČ ...

KP: Se cvičením „Vltavou“ nebo ...?

KS: Ne, přímo s tou řekou. I když ono to možná souvisí i s tím cvičením v roce 1966. V souvislosti s řekou se tam uvádí – je to dokument z roku 1961 – ta hypotéza, že by jaderným úderem ...

KP: ... záplavová území a tak podobně. To bylo děláno už tenkrát, jak by to vypadalo.

KS: Tam se uvádí, že Sověti požadují nad rámec československých zásob postavení a umístění do skladů těžkých mostových souprav, které měly v plánu na příchod druhého sledu zabezpečit komunikaci přes tu řeku. Setkal jste se s tou otázkou v souvislosti s druhým sledem?

KP: Když jsem mluvil o tom, že byl rozpracován operační plán do příslušných detailů druhů vojsk, tak byl samozřejmě rozpracován i celý komunikační a zásobovací systém, který předpokládal příslušné materiální zabezpečení, i včetně přes Rýn. Tenkrát bylo například silné železniční vojsko – plán předpokládal vybudování železniční zásobovací magistrály za frontem. K tomu byly jak železniční stavební brigády, železniční mostní brigády, i železniční provozní jednotky. Takže to se počítalo.

KS: Tady je dokument, který je taky z politického byra, je to „Rozkaz ministra národní obrany pro operační přípravu a pro přípravu výcviku v roce 1963“⁵ [druhá strana kazety] V tom hodnocení, které předkládá ministr Lomský, se uvádí jedna věta, která zní dost neuvěřitelně: „Někteří velitelé a štáby používají během operací jaderných zbraní nerozhodně a často je rovnoměrně rozdělují.“ Myslíte, že to byla jenom nějaká floskule, nebo tam byl skutečně nějaký reálný význam, to konstatování, že českoslovenští velitelé „málo rozhodně“ ...?

KP: To jsou závěry z operačních cvičení nebo z velitelskoštábních cvičení, která byla prováděna. Je třeba si uvědomit, že tenkrát divize měly své jaderné prostředky a využitím těch jaderných prostředků se očekával ten jejich efekt, s tím, že se soustřeďují vůči hlavnímu uskupení. Zlikvidují se hlavní síly, ty zbývající se ještě v tom klasickém boji zničí údery jednotek dělostřelectva a letectva. Hodit jednu bombu sem a jednu tam, udělat jeden raketový

⁵ SÚA, AÚV KSČ, fond 02/2, PB ÚV KSČ. Sv. 368, aj. 462, bod 11, 49 listů. Rozkaz ministra národní obrany pro operační přípravu a pro přípravu vojsk ve výcvikovém roce 1963, projednáno 6. listopadu 1962.

úder sem – to nevytváří synergický efekt ničení a větší volnosti manévru. Myslím, že je to závěr spíš z některých typických cvičení, které byly v té době nebo předtím, v minulém roce.

KS: Pořád je otázkou, jak vlastně byla zabezpečena ta otázka dopravy jaderných hlavic na československé území a potom k těm technickým brigádám, které kompletovaly ty rakety taktické a operačně-taktické.

KP: Já už jsem vám říkal, že v této etapě byly umístěny v blízkosti naší státní hranice v NDR a Polsku.

KS: Takže to je vlastně vezli – svým způsobem – nazpátek. V jistém smyslu.

KP: No ne, tady odsud sem [ukazuje na mapě směr z NDR na jihovýchod do Československa], protože raketové brigády, které jste měl Rokycany, Mladou Boleslav a Libavá, to byly hlavní raketové síly toho operačního zasazení. Ty aby se dostaly do operačních pozic, tak to muselo být někde k Plzni, někde kolem Slaného, někde sem. Takže to byla nejbližší cesta, kde ty rakety mohly být.

KS: Znal jste z těch jednání některé z těch hlavních sovětských představitelů? Jaký měly ohlas jejich osobnosti v československé armádě?

KP: Ti hlavní velitelé Varšavské smlouvy, to byly vždycky taková „váleční giganti“. K těm jsem se dostal párkrát, když se třeba schvalovaly operační plány, jako „podrůžka“ [úsměv]. Opravdu vždycky to byly svérázné, velmi autoritativní osoby, které ovšem v tom vlastním smyslu do operačního plánování nezasahovaly, spíše řídily tu politickou linii.

Zajímavější byly vztahy třeba při takových velkých strategických cvičeních, kde cvičil sovětský generální štáb, kde cvičila Varšavská smlouva, kde cvičily fronty. Tak tam byli ti hlavní velitelé Varšavské smlouvy „správání jak alíci“ za ty jejich rozborů, že se člověk až divil.

KS: Z těch operátorů – znal jste někoho? Byla tam nějaká výraznější osobnost, na sovětské straně?

KP: My jsme tolik nepřišli do styku s nimi ... při tom operačním plánování, to byl styk dvakrát – jednou když se přijímala směrnice, jednou když se dokladovala.

KS: V roce 1965 je další reorganizace, kdy ta 1. a 4. armáda je nahrazena, nebo spíš přejmenována na Západní a Střední vojenský okruh. Má to nějaký praktický význam?

KP: .. Nemyslím, že by v tom byl nějaký zakletý pudl. Na tom operačním plánování nebo na tom předurčení operačním se v podstatě nic neměnilo. Spíš se tím, že se vytvářel okruh, posiloval ten teritoriální charakter. Ten štáb byl dvojjaký, z toho štábu se vydělovalo polní velení a teritoriální. Čili spíš se posilovala teritoriální stránka, která měla zabezpečovat činnost vlastního vojska a vytvářet určitý režim na teritoriu státu. Ochrana týlu a takové věci, které předtím nebyly dostatečně vytvářeny.

KS: Vitanovský si v tom rozhovoru stěžoval, že marně přesvědčoval Sověty, aby dovolili ponechat tady na teritoriu nějaké rozsáhlejší jednotky, aby tady zůstali alespoň dvě divize na nějakou ochranu před výsadky. A že Sověti trvali na tom, že všechno musí jít pokud možno pro ten front, aby ten front byl co nejsilnější.

KP: Snaha taková byla. To vyplývá z toho, že trvale se zvyšovaly nároky na stav mírový a trvale se zvyšovaly nároky na mobilizační rozvinutí, které bylo de facto patnáct divizí. Takže když přišel takový úkol vytvořit mobilizovanou divizi, to není lehký úkol. Ten lidský materiál ještě zhruba byl, ale ta technika ... dalších tři sta tanků, čtyři sta padesát děl, tak to jsou velké nároky technické a finanční, zejména pokud se to potom týkalo raketového protiletadlového vojska a i pozemního. To letectvo samozřejmě, se zodolněním letišť, bylo nákladné.

KS: Viděl jsem dokumenty z padesátých let, kde na tu operační přípravu území jdou neuvěřitelné peníze, na rekonstrukci dálnic ...

KP: To bylo to první – kde začíná dálnice, jestli od východu ...

KS: Po tom cvičení Vltava se údajně objevuje ze strany Sovětů snaha sem dostat alespoň dvě sovětské divize. Sověti to nejprve začínají tak opatrně nadhazovat, hovoří o tom někteří generálové ve vzpomínkách, že v polovině šedesátých let to téma bylo ve vzduchu, ještě než ... Setkal vy jste se nějak s tímhle?

KP: ... Já si na takovéto závěry nevzpomínám. Ne nevzpomínám, ale ani jsem nebyl účasten na takové úrovni. Takové snahy spíš mohly procházet na té Radě obrany státu. Čili to nebyla věc, která by pronikala do toho operačního plánování, i když de facto dislokace vojsk patřila na generální štáb. Což kdyby něco takového bylo, tak by se s tím muselo počítat. Umístit dvě divize sovětské ... to není snadné. To byly plné divize, desetitisícové, tak to už někam bude muset jít. Ne jako potom v šedesátém osmém, když to bylo pod stanem dva roky. Ten záměr i v míru by měl určitou váhu, přičemž dvě divize v porovnání i třeba s těmi patnácti, které tady byly, nic moc nejsou. Spíš to mohl být určitý politický tlak – „Ať vás máme trochu pod dozorem.“ To nevylučuju, ale ve své praxi jsem nebyl přítomen, neslyšel, neviděl jsem žádné opatření, které by s tím předběžně plánovalo. Když něco takového bylo, o čem by se dalo uvažovat, tak se vždycky předběžně dělaly přípravy. Když se mluví o raketách pro pozemní vojsko, jestli měly přijít za rok, za dva, tak se muselo hledat, kde by byly, protože tam byly zvláštní režimy. Všecko se muselo schvalovat dopředu.

KS: Po invazi, po roce 1968 tady je ta Střední skupina. Takže vlastně ta československá výjimka mizí a tady je ... podle smlouvy tady má být do 75 000 vojáků. Zajímavé je, že v tom okamžiku se československá armáda nijak výrazně početně neredukuje. Že vlastně jenom druhý sled se z toho PrikVO přesune k nám a žádná větší změna není.

KP: Ani mobilizační.

KS: Vy jste se myslím zúčastnil toho jednání, kde se jednalo o tom, kam v Československu umístit ty jednotky Střední skupiny, když už sem dorazily, když už tady byly.

KP: Já jsem se spíš účastnil toho cvičení Šumava. Nakonec jsem zůstal sám, když všichni odcházeli. Já jsem byl účasten té části řešení jejich odchodu, zdoluhavého, zpomalovaného, a tak dále. To vlastní cvičení samo už jednoznačně ukazovalo, naznačovalo, potvrzovalo, že se nejedná o žádné operační cvičení, které by mělo nějaký charakter obyčejné přípravy. Zejména proto, že člověk předtím prožil více cvičení velitelskoštábního charakteru, velkého rozmachu, a ví, jakým způsobem byla řízena a jakým způsobem se při nich pracovalo, kdežto tady bylo těžiště položeno na rekognoskaci a přípravu vlastních prostorů pro ty jednotky a jejich zabezpečení a tak dále. Od samého začátku, jednoznačně. Už způsob, jakým se to cvičení připravilo. Nebylo plánováno, teprve v březnu se začalo hovořit o tom cvičení, pak spadlo z nebe a ...

KS: Věděli ti vyšší funkcionáři v československém velení a vůbec i to nejvyšší stranické vedení, že tohle je v běhu, že prostě tady probíhá tohle podivné cvičení a že tady existuje i možnost ... invaze?

KP: Já jsem přesvědčen, že k tomu jednoznačnému závěru všechno směřovalo. Ale že bylo asi obtížné tomu všemu zabránit. Když se začalo mobilizovat na Ukrajině, když se tam začal vytvářet operační a strategický týl, předsunování zásob, vybudování produktovodu, tak to svědčilo možná o něčem víc, než jenom o okupaci Československa. Já osobně, když jsem slyšel letadla, když přistávala na Ruzyni – já tam bydlím – tak jsem si říkal „začala válka“. Protože to uskupení vojsk tady bylo tak veliké, že mohla začít.

KS: Sověti tradičně používali tu formulaci, že zasáhli „v hodině dvanácté“, že Československo bylo ohroženo případným vpádem NATO.

KP: To vůbec neodpovídá tomu dění na straně NATO v té době. Tam nedošlo k žádným operačním přesunům, které by třeba i politickému vedení, tomu novému směru daly naději, že se můžeme o něco opřít. Tam byl klid po pěšině, kromě zvýšené činnosti 2. lehkého obrněného pluku přímo na hranicích a 2. armádního sboru ve vyšší bojové pohotovosti. Ale žádný operační přesun, žádný manévr letectva v té době neprobíhal.

KS: Podle těch údajů, které měla operační správa od zpravodajců, nebo vůbec podle vašich znalostí, dá se říci, že se zakládá na pravdě ta teze, že Západ byl nějak předem upozorněn na to, že tohle probíhá? Že Sověti řekli „děláme okupaci Československa“ a že to je limitovaná operace.

KP: O tom jsem přesvědčen. Protože když vezmete kolik těch vojsk už tady bylo nasunuto na tom cvičení, a to nejen sovětských, ale i Poláci byli předsunutí, v armádě NDR byla prováděna opatření. Bulharský tankový prapor byl přesunut do Oděsy [úsměv]. ... To svědčilo o jasně definovaném politickém záměru v té době. Ale tím mohlo být nebezpečnější překvapení. Protože když se jedná o hodně, tak slova nic nemění.

KS: Jenom teď bych měl takové dvě poslední otázky, které už se netýkají šedesátých let. První z nich – co vlastně bylo Sdružení Vojenská obroda a jak vzniklo? Druhá potom míří do těch devadesátých let – kdybyste jenom mohl stručně říci, co považujete za zásadní momenty v té transformaci československé armády na začátku devadesátých let. Ty otázky možná spolu trochu souvisí.

KP: Tak ... řekl bych ten vojenskopolitický posun v myšlení u určité skupiny lidí probíhal asi po dvou liniích. Jedna byla ta Obroda, jako organizace, která víc akcentovala řekl bych rehabilitační momenty, určité sociální „odkřivdění“ a možnost uplatnění se v novém systému té armády. Druhým byla taková skupina kolem Občanského fóra, která se spíš zabývala problematikou, jaká ta armáda by asi měla být, jaká by měla být základní vojenská doktrína Československa a spíš působila zevnitř toho Občanského fóra do politického nebo do státního vedení, které v té době svým způsobem hledalo nějakou cestu. I když v té době armáda nehrála nějakou výraznou váhu, vzhledem k tomu, že těmi postoji, trošku vstřícnými postoji byla armáda nastavena tak, že nebyla zábranou toho politického a sociálního posunu ve státě.

Co pokládám za nejzávažnější ... tak je to několik etap. První etapa byla trošku očistit tu armádu od toho ... shnilého jádra. To byly problémy likvidace váhy – ona to úplná likvidace nebyla, ale to nikdy v revoluci, která prochází takovými poměry, není možné – politického, kádrového aparátu, vojenské kontrarozvědky, rozbití těch hlavních řekl bych provázaných velitelských sborů, očista od řady lidí, zbavení se té vrcholové personální špičky, která byla bezprostředně spojena s politickým aparátem. Přitom ale se snahou zachovat určitou bojeschopnost armády, protože tady jsme měli skoro stotisícovou armádu, existovala Varšavská smlouva, severně bylo dvaadvacet divizí sovětských, tak přece nějaká ta snaha tady musela být, mít určitou schopnost sebeobrany státu. Přitom řešit i to Slovensko, které tehdy bylo „oholené“, tam nic nebylo. Čili to byla taková ta první reorganizace, která přesunula část sil na Slovensko, aby trošku vyvážila ten poměr. Bylo to dobré, když byly události v Moskvě, tak jsme tam aspoň už něco měli.

To byla ta první etapa. Druhá etapa můžeme říct, že bylo hledání nového postavení Československa v Evropě a vlastně i armády, otevřít se NATO, udělat se svým způsobem trošku průhlednějšími pro ně, stravitelnějšími, aby nás lépe poznali. Pak závažná etapa bylo rozdělení Československa na Českou a Slovenskou republiku, což byla velmi zajímavá operace, která prokázala, že to, co se do té doby udělalo, že ji udělalo schopnou to zvládnout a nepřipustit nějaký balkánský poměr na našem území. Celé to bylo ještě spojené s vídeňským protokolem o snížení konvenčních sil v Evropě, to znamená trvalá reorganizace. Armáda v podstatě od devadesátého roku dodneška je v neustálém pohybu, žádný resort neprošel takovými změnami, které by tak otřásl lidským potenciálem, strukturami a vším, co s tím souvisí.

No a pak to bylo zhruba od toho období přibližování se k NATO až do období vstupu do NATO. To bylo období určité vnitřní přeměny armády a řekl bych hledání toho propojení. To byla už od samotného počátku účast armády v Perském zálivu, balkánské mírové mise a tak dále – byla snaha prostě ukázat armádu, že je trošku jiná. Armáda výrazně politicky přispěla, že do NATO – s odřenýma ušima – jsme se dostali. Moc politické podpory v tomto směru neměla. Co si neudělala sama, neměla, bohužel.

KS: Je ještě něco, nějaké důležité téma, které jsem z těch šedesátých let nezmínil, které by mělo zaznít?

KP: ... Snad že v té době Československo se chovalo jako Československo, že ten problém slovenský nebyl tak aktuální jako později. Možná i tím narostl.

KS: Mám tady ještě jednu takovou věc a to je úplně mimo – padnul jsem v těch fondech archívu ÚV na takovou zprávu, která mluví o vyšetřování generála Voštery,⁶ který byl potom ...

KP: Ano, náčelník operačního oddělení, náčelník správy.

KS: Tady se mluví o tom, že Voštera měl předat jugoslávskému vojenskému přidělenci nějaké dokumenty, které údajně předávat neměl, které se týkaly bojové přípravy a tak dále. Setkal jste se někdy později, na začátku sedmdesátých let s tou otázkou? ... Ono to možná má ten podtext normalizační, že se prostě hledalo něco, aby se našlo, na operační správě, která Sovětům určitě pro ty postoje v roce 1968 hodně musela být nepříjemná. Ale má to nějaký praktický smysl?

KS: Já ... pokud vím, velení armády, třeba Rytíř,⁷ když byl na generálním štábu, tak k Jugoslávčům byl vstřícný. A to je kupodivu, ne? Protože ty politické rozpory tady byly, on sám Rytíř byl silně orientován na Sovětský svaz, to ten šedesátý osmý prokázal. Ale pokud se týkalo té Jugoslávie, tak byl otevřený, já sám jsem měl jednání s náčelníkem generálního štábu jugoslávským, který byl tady, a dostal jsem od něj [Rytíře] rozkaz projednat věci, o které by byl zájem. Což nebývalo obvyklé.

KS: Já vám děkuji za rozhovor, pane generále.

⁶ Jan Voštera se stal v roce 1953 pracovníkem operační správy Generálního štábu ČSLA. V letech 1955 – 1956 byl náčelníkem štábu 3. střeleckého sboru v Plzni, poté studoval na Vojenské akademii generálního štábu v Moskvě. V letech 1958 – 1959 byl velitelem 20. motostřelecké divize v Karlových Varech. Od roku 1959 byl náčelníkem operačního oddělení operační správy generálního štábu, v roce 1961 byl povýšen na generálmajora. Od roku 1965 zastával funkci zástupce náčelníka operační správy, od roku 1966 funkci náčelníka operační správy. V letech 1969 – 1970 pracoval krátký čas nejprve jako náčelník inspekce ministerstva národní obrany a poté jako odborný asistent na Vojenské akademii Antonína Zápotockého v Brně. V roce 1971 byl nucen odejít do zálohy.

⁷ Otakar Rytíř absolvoval v roce 1936 školu pro důstojníky dělostřelectva v Olomouci a o rok později Vojenskou akademii v Hranicích. Během války prošel řadou velitelských funkcí ve Svobodově armádě. V roce 1947 absolvoval Vojenskou akademii generálního štábu SSSR, od roku 1950 byl členem KSČ. V letech 1952 – 1956 působil jako generálporučík ve funkci velitele 1. vojenského okruhu, v letech 1956 – 1958 byl 1. náměstkem ministra obrany. V letech 1958 – 1968 zastával armádní generál Rytíř funkci náčelníka generálního štábu. Během sedmdesátých let pracoval ve vedoucích funkcích ve Svazarmu.